

Lévy Endre

Polgári komédia

Bemutató a Népszínházban

Olykor egy regény, egy film vagy egy színmű föllebbenti a fátylat a távoli világról. Arról a világról, amit megszépít a messzeség, vonzóvá tesz és a szálló hírből annyi arcot ölt, annyi színben játszik, mint a csalóka szivárvány. Ha vannak rejtett vágyakozások és individualista hajlamok, akkor abban biológiai magyarázatban keresik igazolásukat, hogy az ember születésénél fogva poligám hajlamú. A polgári életstílus legkiéltebb formája erre aztán temérdek magyarázatot talál és segítségül hívja magának a művészetet is. A „művészetet” — így mondtuk, mert hát az irodalom, a színház, a film a művészet eszközeit használja föl ahhoz, hogy mondanivalóját eljuttassa azokhoz, akiknek számta. Igaz, nem egy alkotó vagy szerző visszaélt ezzel a lehetőséggel és olyan grande-guignoli fertőt vitt az olvasó vagy a néző elé, hogy az esendőket valóban magával ragadta, megejtette, elsodorta az élvezetek sokszor egészen ismeretlen ingoványai felé.

André Roussin nem tartozik a pikantériának ilyen hatásvadászó olcsójánosai közé. Nem elégszik meg a bőr szép felületével, sem a házassági háromszögek csábító eshetőségeinek föltárásával a színpadon; a sikamlósság nála nem cél, még csak nem is ürügy arra, hogy elmondja történetét, hanem eszik őz ahhoz, hogy megvilágítsa előttünk a gyermektelenül céltalan és önmagát kiélt polgári élet ellentmondásait. Mondain élet az, amit Roussin a Ninával elébünk tár a maga polgári környezetéből. Iróniája nem csinál szokványos sablonképeket; nem fekete-fehér az, amit az élvhajhász emberben lát, hanem átvilágítja — olykor egészen — a tudatalattiig és megmutatja nekünk. Nem csodálkozunk rajta, hogy alakjaival együtt érez, hiszen a maga bőrén érzi azt amit mond: a házassági háromszög éppen olyan úttalan játék, mint maga az élvhajhászás. Nem tud tartós boldogságot nyújtani az embernek, még akkor sem, ha az egyik vagy a másik házastárs beleegyezik a háromszögbe. Az életstílusnak ez a romlott formája magában hordja a kielégíhetetlenség örökké jelenvaló csíráit, amit még a házassági háromszög izgató bacchanáliái sem tudnak elfojtani. Mi ez, ha nem ellentmondás — ami olyan kiábrándítóan hat, hogy Gérard méltán szeretne kiszakadni párisi garzonéletéből s menekülni, valahová, akárhová, mondjuk Mexikóba. Mindegy. Nina szerelme így nem tud két férfit kielégíteni, de még egyet sem, mert már mind a hárman másra vágnak — valamire, ami e háromszögön kívül

áll, távol, elérhetetlenül távol ettől az élvezetektől elvakultan „szabadnak” vélt világtól.

Úgy gondoljuk, hogy Szlobodan Turlakov, a szuboticei Népszínház fiatal és rendkívül tehetséges rendezője ebben lelte föl André Roussin komédiájának értékeit. S miután föllelte ezt, semmi nem gátolta abban, hogy színpadra vigye ezt a darabot olyan, sokszor meghökkentően merész megoldásokban, mint amilyen meghökkentő fordulatokat ad maga a szerző. Nem, ezek a jelzők egy pillanatra sem akarják azt jelenteni, hogy Salacrou-hoz hasonló nagy szerzővel és nagy művel állunk szemben, csupán annyit: adott értékeket az adott lehetőségekhez mérten igazán mutatós színpadi játékká varázsolt előttünk a rendező. És elgondolkoztató: a játékban mennyi lehet a hiteles való, ott Párisban, s mennyi vonatkozó egy élvhajászó polgár életére — a világ más tájain?!... Ki és hol ismeri föl magát a játék egy-egy számalomra méltó alakjában (mert André Roussin nem ítéli el, inkább sajnálja őket) és ki és hol találja meg magában a kivetni valót... Turlakov nem elégszik meg az alak fölületen érzékelhető vonalaival, a tipológiát csakugyan tipológiának nézi, amelyhez bonckés kell, hogy a szövegből előállított alak *hitelesen* élő ember legyen. Ez az ő legnagyobb érdeme, még nagyobb, mint az, hogy életes játékot tud adni a színpadon. Meg kell mondanunk: ezzel gazdagította színpadunkat.

Nina egy párisi leányból lett metresz, akit a ledér élet a pillanatnyi élvezetek *kihasztnálására* tanított. A házasság számára nem egy társadalmi közhösség alappillére, hanem csupán kikötő, ahol néha horgonyt vet, hogy kipihenje kalandjainak fáradtságait. Ennek él. Misa Paraskijevics színészről rutinja és színpadi jelensége is elhitette velünk, hogy Roussin Ninája ilyen lehetett. Érzékiségében, fölnyében és asszonyiságában az a párisi nő, aki csak ilyen miliőben tud kivirítani. A szerelem számítás, a szerelem bravúr — mi is lehetne más, ha az élet emberibb területeit nem is ismeri. Ebben a tolmácsolásban ezt olvashattuk ki szellemesen kidolgozott játékból. Gérard könnyed párisi művészlélek, éppen olyan könnyelmű, de még céltvesztettebb, mint Nina. Mihajló Jancsikim közel járt ehhez az alakhoz; leegyszerűsített eszközei olykor meggyőzően hatottak abban a környezetben, ahol a dekkórum még fokozta a lakástulajdonos vonzalmait. Ha könnyedebben játssza, bizonyára közelebb kerül a szerző követelményeihez s ahhoz is, amit a rendező az alak kihangsúlyozásával mondani akart. Ilija Draskovics a férj alakjának jelenítésében a komédia elemeire helyezte a hangsúlyt. Ez kétségtelen nagyobb közönségikert jelent és könnyebb megoldást is, de ha a mosolygató maszk mögött azt is fölszínre hozza, ami — a szöveg szerint is — a férjben végbemegy, egészen kiemelkedő alakítást nyújthatott volna.

A szerző erre a három alakra építette a darabot. A mellékszereplők inkább csak arra valók, hogy a cselekmény láncolatába bepótoljanak egy-egy kis karikát. Így Abdulah Klokics inspektora és Lyuba Teodorovics fiatal férje egy-egy fölvilanás a darabban, amelyek közül az egyik kiegyensúlyozottan, a másik kissé elszietten hatott.

Szerencsés gondolat volt, hogy ehhez a darabhoz Mihajló Dejánovics készítette a díszletterveket. Mindössze pár vonalat adott, de ezen nem éreztük az illusztráló erőszakoltságot, hanem csak a könnyed sejtést s mégis élt benne az a párisi környezet, amelyről a darab beszélt.